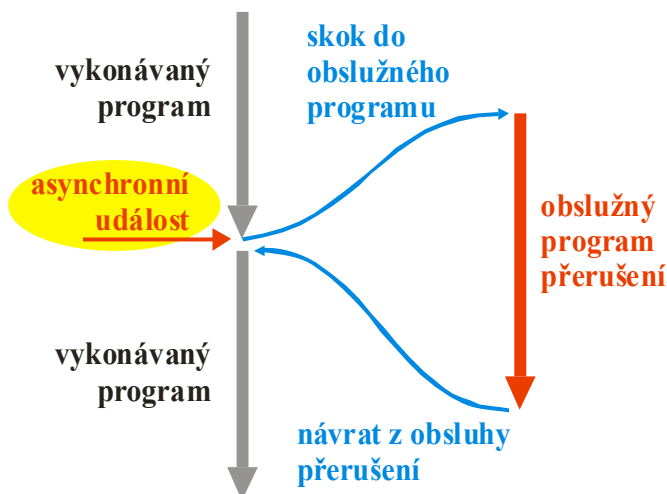

Přerušovací systém

Přerušení

- Při výskytu určité události procesor přeruší vykonávání „hlavního“ programu a začne vykonávat obslužnou proceduru pro danou událost.
- Po dokončení obslužné procedury pokračuje výpočet „hlavního“ programu.

Typy přerušení

- Vnější přerušení
  - Událost nastane mimo procesor (např. ve V/V řadiči).
  - Indikace vzniku události je do procesoru zavedena speciálním přerušovacím signálem.
- Vnitřní přerušení
  - Událost nastane přímo v procesoru (dělení nulou, trap, výpadek stránky, programové přerušení, činností vestavěných periférií, ...).

Maskovatelná a nemaskovatelná přerušení:

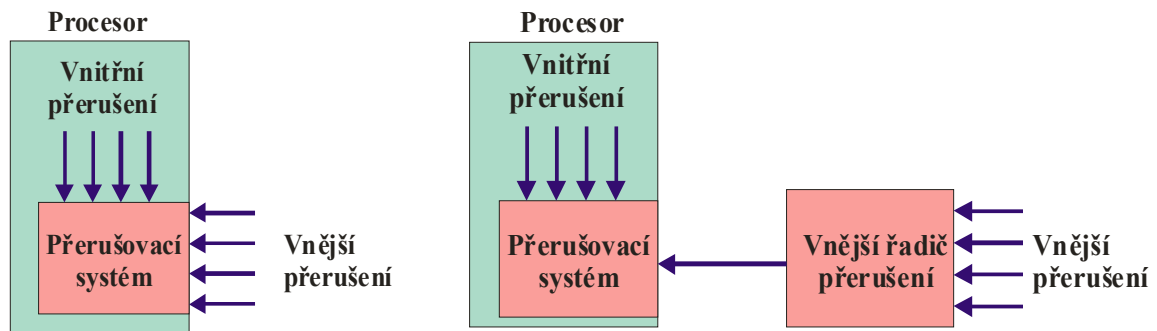
- **Maskovatelná přerušení:** Lze je programově (nastavením určitého registru v CPU resp. speciální instrukcí) povolit nebo zakázat.
- **Nemaskovatelná přerušení:** Nelze je zakázat, tj. jsou vždy povolena.

Požadavky na přerušovací systém

1. Globální povolení nebo zákaz všech přerušení (kromě NMI).
2. Selektivní povolování/zákaz jednotlivých přerušení.
3. Prioritní systém – povolení pouze přerušení s určitou prioritou.
4. Prioritní systém – při současném vzniku více přerušení se nejprve obslouží přerušení s nejvyšší prioritou.
5. Vazba každého přerušení na příslušný obslužný program.
6. Možnost vnořených přerušení.

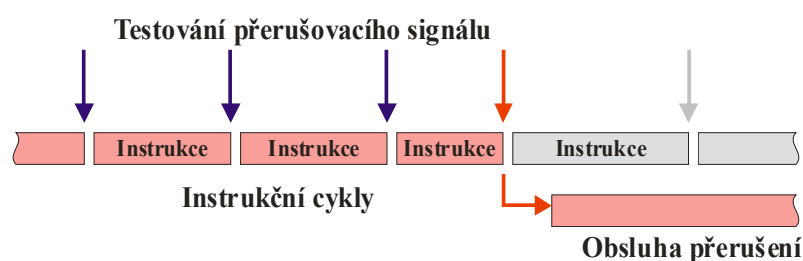
Řadič přerušení

- Řadič vnějších přerušení může být kompletně vestavěn v procesoru (např. H8S),
- nebo může být připojen jako samostatný obvod (k přerušovacímu systému procesoru).

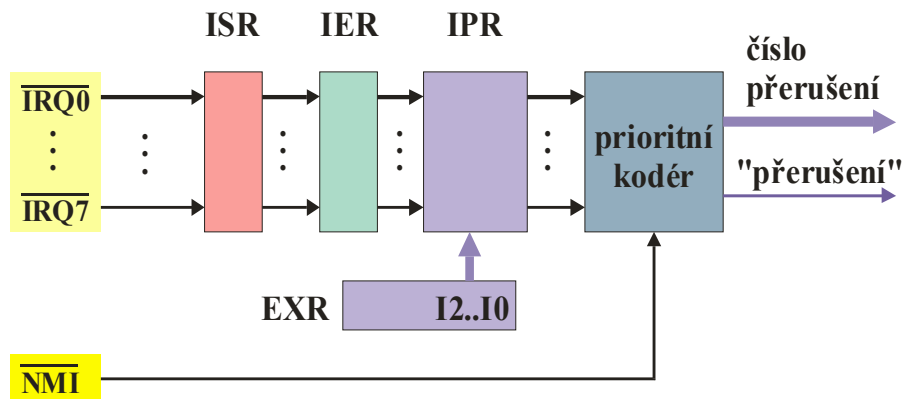
Uplatnění přerušení

- Aktivita požadavku na přerušení se testuje vždy po dokončení instrukce.
  - Není-li požadavek na přerušení aktivní, pokračuje procesor další instrukcí.
  - Je-li požadavek na přerušení aktivní (a přerušení jsou povolena), zahájí se operace pro jeho obsluhu.
- Ve speciálních případech (výpadek stránky, porušení ochrany paměti – ne u H8S) může přerušení nastat i v průběhu provádění instrukce.

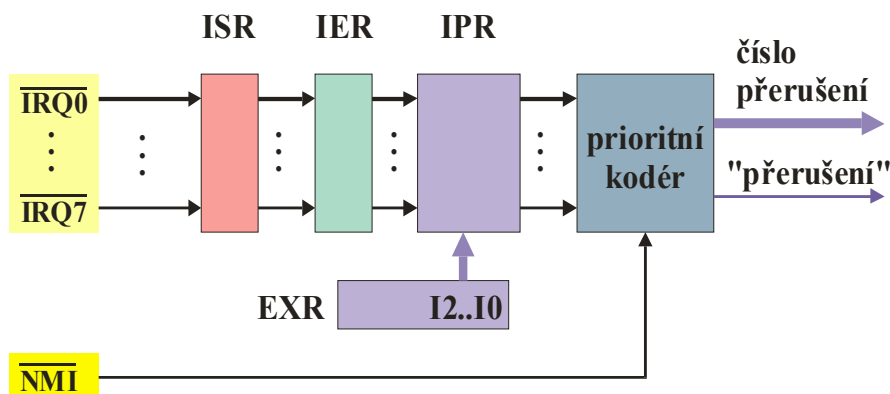
Přerušovací systém procesoru H8S (1)

- Několik desítek vnitřních přerušení (*nebudeme je dále uvažovat*).
- 8 vnějších přerušení (/IRQ7 - /IRQ0).
- Nemaskovatelné přerušení (/NMI).

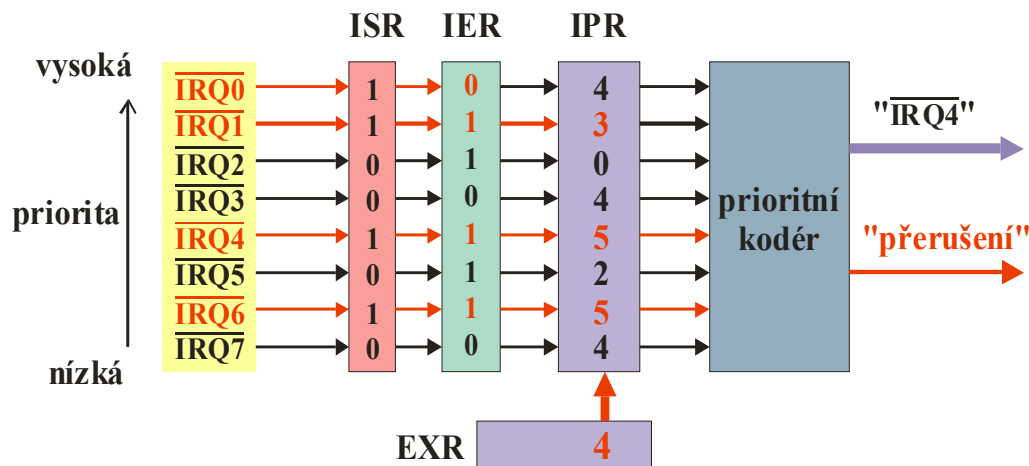
Použití registrů přerušovacího systému

- **ISR** – Nastavuje se automaticky, ale lze jej modifikovat i programově.
- **IER** – Nastavuje se programově podle potřeby.
- **IPR** – Nastavuje se programově podle potřeby.
- **EXR** – Nastavuje se programově, při obsluze přerušení se modifikuje automaticky.

Přerušovací systém procesoru H8S (2)

- **ISR** – registr aktivních žádostí o přerušení.
- **IER** – Povolení jednotlivých přerušení (1 = povoleno, 0 = zakázáno).
- **IPR** – Priorita přerušení (0 = nízká, 7 = vysoká).
- **EXR** – Bity **I2..I0** indikují úroveň povolených přerušení (musí být $IPR > EXR$, tj. při $EXR = 7$ jsou přerušení zakázána).

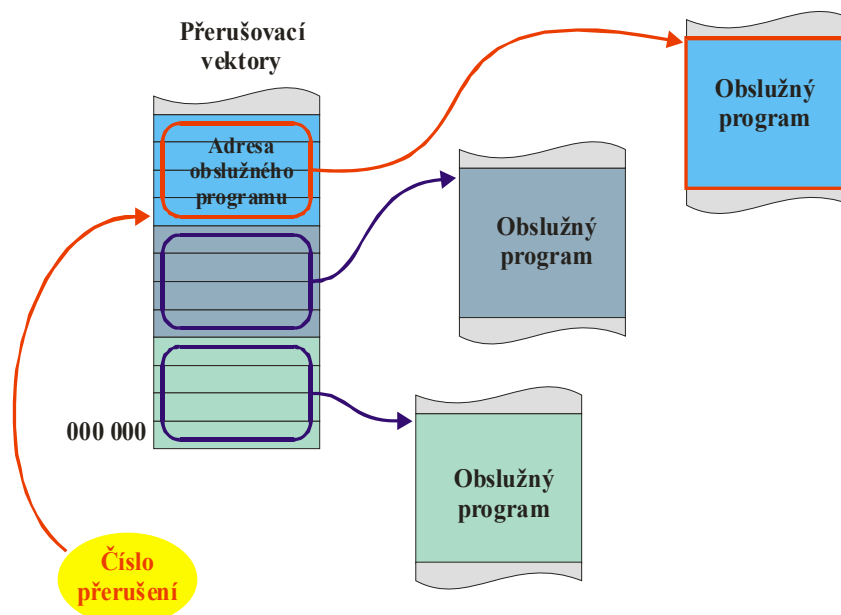

K.D. - přednášky POT

9

Určení adresy obslužného programu (H8S)

- Na začátku paměti je tabulka s adresami obslužných programů.
- Každé přerušení má pevně přidělenou určitou položku v tabulce.

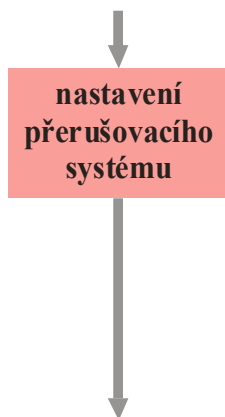
K.D. - přednášky POT

10

Obsluha přerušení (H8S) (1)

1. Inicializace přerušovacího systému

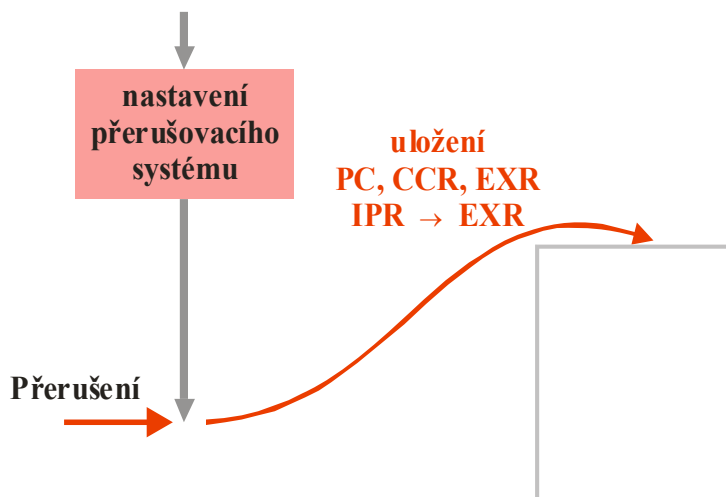
- nastavení periferních radičů,
- nastavení priorit,
- povolení přerušení.

Obsluha přerušení (H8S) (2)

2. **Hardwarově** provedené operace při vzniku přerušení:

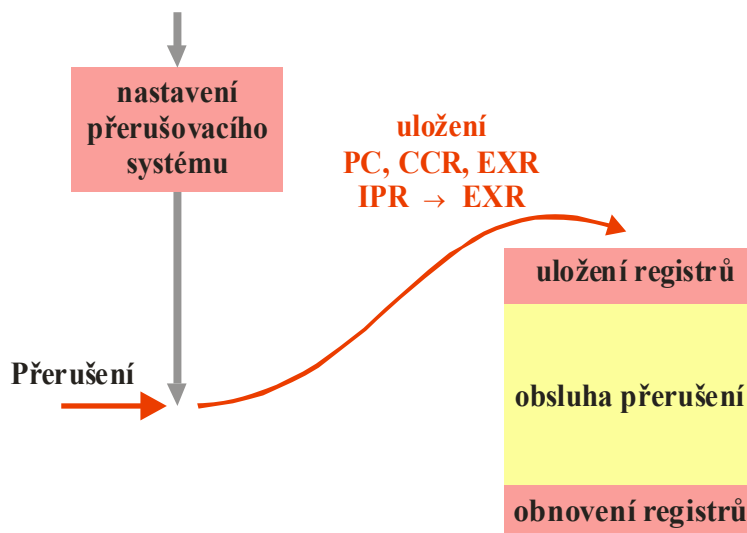
- uložení PC, CCR a EXR do zásobníku,
- nastaví se IPR → EXR,
- přečte se příslušný přerušovací vektor z paměti a podle něj se nastaví PC.

Obsluha přerušení (H8S) (3)

3. **Softwarově** provedené operace v obslužné proceduře přerušení:

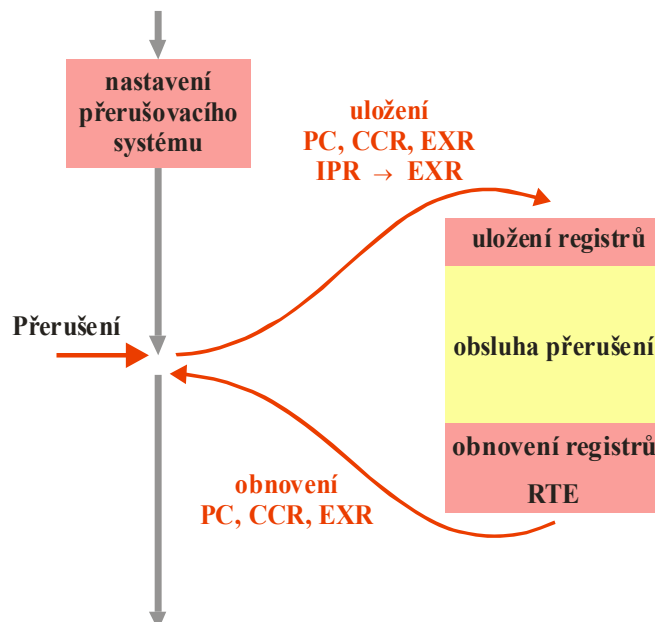
- uložení používaných registrů do zásobníku,
- obsluha přerušení (obsluha V/V řadiče, ...),
- obnovení obsahu uložených registrů.

Obsluha přerušení (H8S) (4)

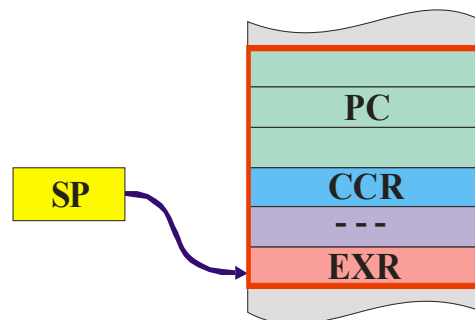
4. Provedení instrukce RTE na konci obslužného programu:

- ze zásobníku se postupně vybere a obnoví původní stav EXR, CCR, PC (provede se **hardwarově**).

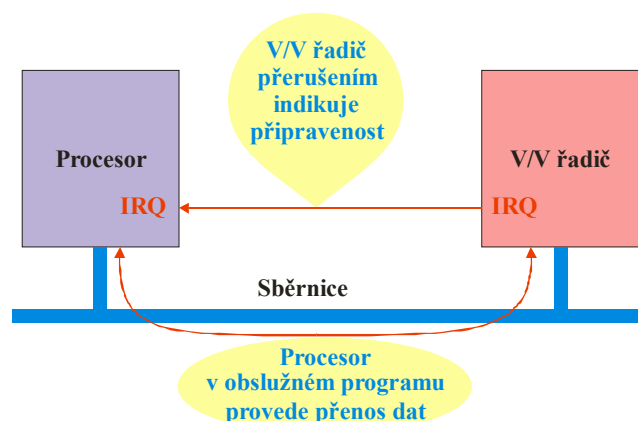
Obsah zásobníku při obsluze přerušení (H8S)

- Do zásobníku se při obsluze přerušení hardwarově uloží:
  - PC (3 byte),
  - CCR (1 byte),
  - EXR (1 byte, 1 byte zásobníku je nevyužit).
- V obslužné proceduře se na začátku programově ukládají (a na konci obnovují) používané registry.

Použití přerušení k řízení V/V operací

- Přerušení lze použít k řízení V/V operací:
  - Řadič V/V zařízení musí být navržen tak, aby indikoval připravenost speciálním signálem, který se zavede na přerušovací vstup procesoru.
  - Připravenost V/V systému k přenosu způsobí přerušení.
  - V obslužné proceduře se provede zápis/čtení dat do/z V/V řadiče.

Použití přerušení k řízení V/V operací

- Charakteristiky V/V systému s přerušením:
  - Procesor nemusí periodicky testovat stav V/V systému (může provádět jiný výpočet).
  - Maximální rychlost přenosu je omezena především rychlostí reakce na přerušovací signál (vyžaduje řadu operací).

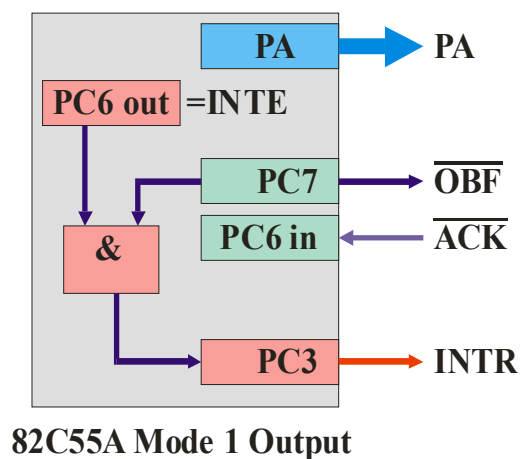

V/V systém s přerušeními je vhodný především pro pomalé přenosy „znak_po_znaku“.

Příklad použití přerušení

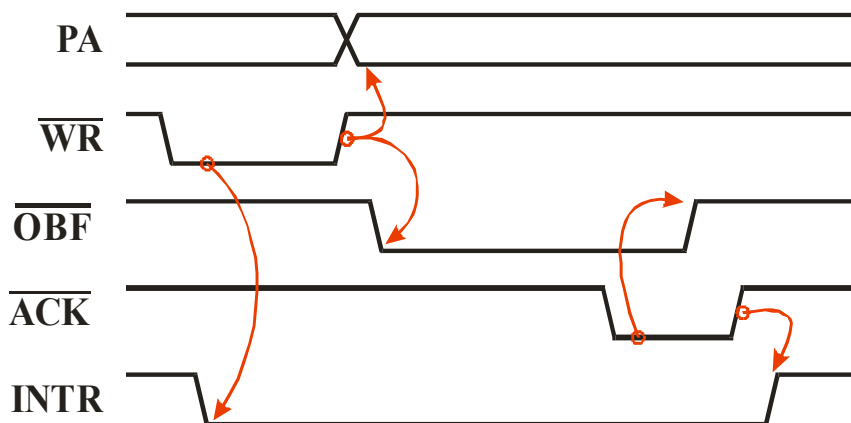
Přenos dat přes rozhraní Centronics s použitím obvodu 82C55A a s přerušením.

- Obvod 82C55A v Mode 1 (Port A):

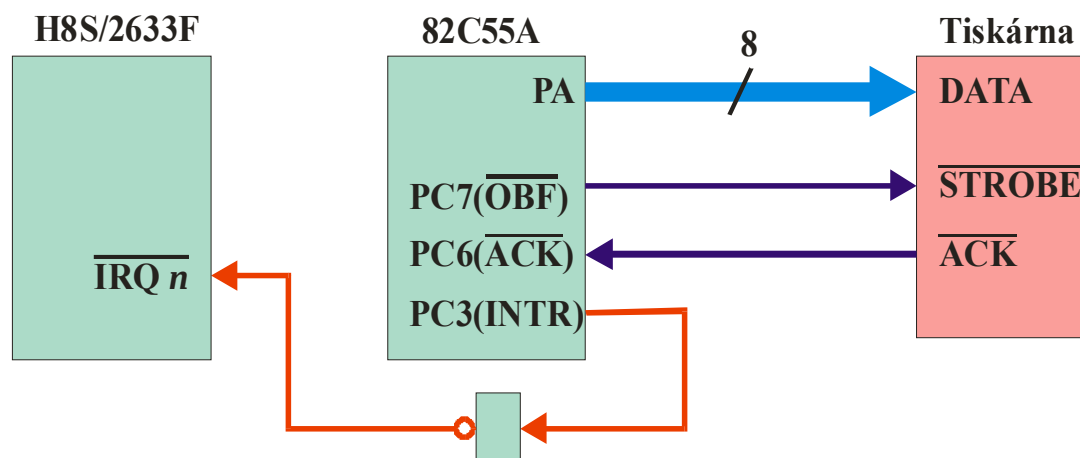

Časování 82C55A v Mode 1

- $\overline{WR}$ = Zápis dat do Portu A (signál na sběrnici),
- $\overline{OBF}$ = Output Buffer Full (připravenost dat pro V/V zařízení),
- $\overline{ACK}$ = Acknowledge (potvrzení převzetí dat V/V zařízením),
- $INTR$ = Interrupt Request (požadavek na obsluhu procesorem).

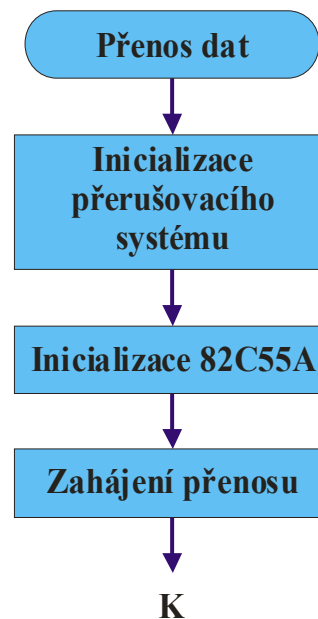

Rozhraní Centronics pomocí 82C55A

Inicializace přenosu

- Inicializace přerušovacího systému
  - nastavení přerušovacího vektoru,
  - nastavení priorit IPR a EXR,
  - nastavení typu /IRQ7 (hladinové).
- Inicializace 82C55A
  - nastavení směru přenosu Portu A,
  - nastavení Mode 1,
  - povolení přerušení v 82C55A.
- Zahájení přenosu
  - nastavení ukazatele na data,
  - povolení přerušení /IRQ7.

Poznámka: Pro přerušení použijeme vstup /IRQ7.

Přerušovací vektory u H8S

Table 5-4 Interrupt Sources, Vector Addresses, and Interrupt Priorities

- Přerušovací vektory jsou umístěny na začátku paměti.
- Přerušení IRQ7 má číslo 23 (0x17).
- Vektor pro IRQ7 je na adrese **0x0000005C**.

Interrupt Source	Origin of Interrupt Source	Vector Number	Vector Address*		Priority
			Advanced Mode	IPR	
NMI	External pin	7	H'001C		High
IRQ0		16	H'0040	IPRA6 to 4	
IRQ1		17	H'0044	IPRA2 to 0	
IRQ2		18	H'0048	IPRB6 to 4	
IRQ3		19	H'004C		
IRQ4		20	H'0050	IPRB2 to 0	
IRQ5	DTC	21	H'0054		
IRQ6		22	H'0058	IPRC6 to 4	
IRQ7		23	H'005C		
SWDTEND (software activation interrupt end)		24	H'0060	IPRC2 to 0	
WOVI0 (interval timer)		25	H'0064	IPRD6 to 4	
CMI		26	H'0068	IPRD2 to 0	
PC break	PC break	27	H'006C	IPRE6 to 4	
ADI (A/D conversion end)	A/D	28	H'0070	IPRE2 to 0	
WOVI1 (interval timer)	Watchdog timer 1	29	H'0074		
Reserved	—	30	H'0078		
		31	H'007C		

Registry pro řízení přerušení H8S (1)

- Registry jsou mapovány do paměťového adresního prostoru.

Table 5-2 Interrupt Controller Registers

Name	Abbreviation	R/W	Initial Value	Address* ¹
System control register	SYSCR	R/W	H'01	H'FDE5
IRQ sense control register H	ISCRH	R/W	H'00	H'FE12
IRQ sense control register L	ISCRL	R/W	H'00	H'FE13
IRQ enable register	IER	R/W	H'00	H'FE14
IRQ status register	ISR	R/(W)* ²	H'00	H'FE15
Interrupt priority register A	IPRA	R/W	H'77	H'FEC0
Interrupt priority register B	IPRB	R/W	H'77	H'FEC1
Interrupt priority register C	IPRC	R/W	H'77	H'FEC2
Interrupt priority register D	IPRD	R/W	H'77	H'FEC3
Interrupt priority register E	IPRE	R/W	H'77	H'FEC4
Interrupt priority register F	IPRF	R/W	H'77	H'FEC5
Interrupt priority register G	IPRG	R/W	H'77	H'FEC6
Interrupt priority register H	IPRH	R/W	H'77	H'FEC7
Interrupt priority register I	IPRI	R/W	H'77	H'FEC8

K.D. - přednášky POT

3

Registry pro řízení přerušení H8S (2)

- IPRC (Interrupt Priority Register C)

Table 5-3 Correspondence between Interrupt Sources and IPR Settings

Register	Bits	
	6 to 4	2 to 0
IPRA	IRQ0	IRQ1
IPRB	IRQ2 IRQ3	IRQ4 IRQ5
IPRC	IRQ6 IRQ7	DTC
IPRD	Watchdog timer 0	Refresh timer
IPRE	PC break	A/D converter, watchdog timer 1
IPRF	TPU channel 0	TPU channel 1
IPRG	TPU channel 2	TPU channel 3
IPRH	TPU channel 4	TPU channel 5
IPRI	8-bit timer channel 0	8-bit timer channel 1
IPRJ	DMAC	SCI channel 0
IPRK	SCI channel 1	SCI channel 2
IPRI	8-bit timer 2, 3	IC (Option)

K.D. - přednášky POT

24

Registry pro řízení přerušení H8S (2)

- IPRC (Interrupt Priority Register C)

5.2.2 Interrupt Priority Registers A to L, O (IPRA to IPRL, IPRO)

Bit	:	7	6	5	4	3	2	1	0
		—	IPR6	IPR5	IPR4	—	IPR2	IPR1	IPR0
Initial value	:	0	1	1	1	0	1	1	1
R/W	:	—	R/W	R/W	R/W	—	R/W	R/W	R/W

Registry pro řízení přerušení H8S (3)

- IER (Interrupt Enable Register)

5.2.3 IRQ Enable Register (IER)

Bit	:	7	6	5	4	3	2	1	0
		IRQ7E	IRQ6E	IRQ5E	IRQ4E	IRQ3E	IRQ2E	IRQ1E	IRQ0E
Initial value	:	0	0	0	0	0	0	0	0
R/W	:	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W

Bits 7 to 0—IRQ7 to IRQ0 Enable (IRQ7E to IRQ0E): These bits select whether IRQ7 to IRQ0 are enabled or disabled.

Bit n

IRQnE	Description
0	IRQn interrupts disabled (Initial value)
1	IRQn interrupts enabled

(n = 7 to 0)

Registry pro řízení přerušení H8S (4)

- ISCRH (Interrupt Sense Control Register H)

5.2.4 IRQ Sense Control Registers H and L (ISCRH, ISCRL)

ISCRH

Bit	:	15	14	13	12	11	10	9	8
		IRQ7SCB	IRQ7SCA	IRQ6SCB	IRQ6SCA	IRQ5SCB	IRQ5SCA	IRQ4SCB	IRQ4SCA
Initial value	:	0	0	0	0	0	0	0	0
R/W	:	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W

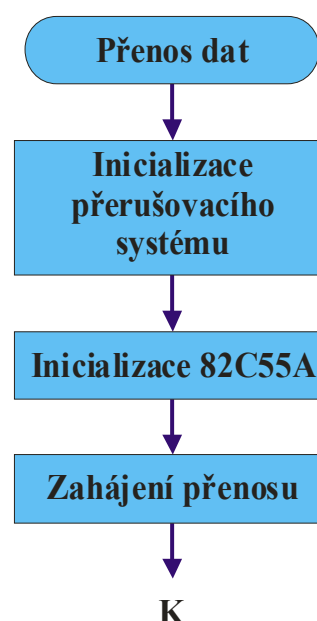
Bits 15 to 0

IRQ7SCB to IRQ0SCB	IRQ7SCA to IRQ0SCA	Description
0	0	Interrupt request generated at IRQ7 to IRQ0 input low level (initial value)
	1	Interrupt request generated at falling edge of IRQ7 to IRQ0 input
1	0	Interrupt request generated at rising edge of IRQ7 to IRQ0 input
	1	Interrupt request generated at both falling and rising edges of IRQ7 to IRQ0 input

Inicializace přenosu (1)

- Inicializace přerušovacího systému
  - nastavení přerušovacího vektoru,
  - nastavení priorit IPR a EXR,
  - nastavení typu /IRQ7 (hladinové).
- Inicializace 82C55A
  - nastavení směru přenosu Portu A,
  - nastavení Mode 1,
  - povolení přerušení v 82C55A.
- Zahájení přenosu
  - nastavení ukazatele na data,
  - povolení přerušení /IRQ7.

Poznámka: Pro přerušení použijeme vstup /IRQ7.

Inicializace přenosu (2)

```
.equ    BASE55, 0x600000    ;bazova adresa 82C55A
.equ    PA55,    BASE55      ;Port A
.equ    PB55,    BASE55+1    ;Port B
.equ    PC55,    BASE55+2    ;Port C
.equ    CTRL55, BASE55+3     ;Ridici registr
...
TEXT:    .asciz „AH0J“ ;text pro tisk + 0x00
...
START:   JSR      @INIT_IRQ7  ;inicializace prerus.syst.
          JSR      @INIT55     ;inicializace 82C55A
          JSR      @OPEN_P     ;zahajeni prenosu
          ...
```

Inicializace přenosu (3)

```
INIT_IRQ7: MOV.L    #SERV_7, ER0    ;prerusovaci vektor
            MOV.L    ER0, @0x0000005C ;na spravne misto
;
            MOV.B    @ISCRH, R0L     ;typ preruseni
            AND.B    #0x3F, R0L      ;[7..6]=00 -> hladinove
            MOV.B    R0L, @ISCRH     ;zapis
;
            MOV.B    @IPRC, R0L      ;priorita
            AND.B    #0x0F, R0L      ;nulovani [7..4]
            OR.B     #0x40, R0L      ;priorita IPR = 4
            MOV.B    R0L, @IPRC      ;zapis
;
            LDC.B    #0x03, EXR      ;priorita EXR = 3
            RTS
```

Inicializace přenosu (4)

```

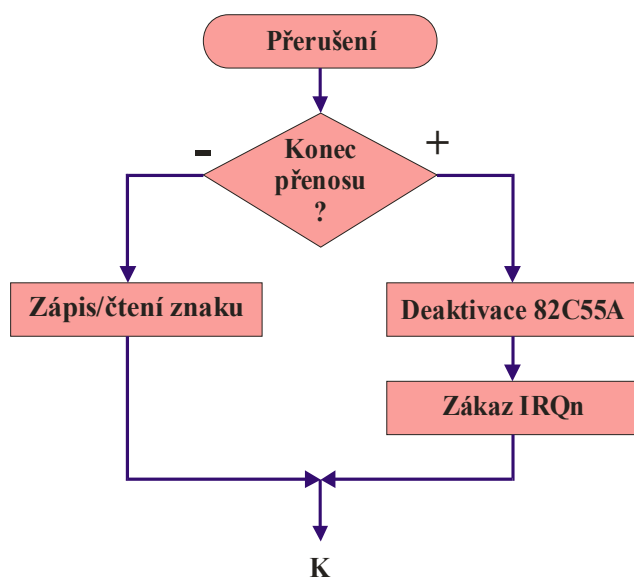
INIT55:  MOV.B    #0xAF, R0L    ;PA Output Mode 1
          MOV.B    R0L, @CTRL55 ;zapis do 82C55A
          MOV.B    #0x0D, R0L   ;1 -> PC6 (povol.int.)
          MOV.B    R0L, @CTRL55 ;zapis do 82C55A
          RTS

;
OPEN_P:  MOV.L    #TEXT, ER6    ;adresa textu do ER6
          MOV.B    @IER, R0L    ;povoleni IRQn
          OR.B     #0x80, R0L    ;IRQ7 povoleno
          MOV.B    R0L, @IER    ;zapis
          RTS

```

Obsluha přerušení od 82C55A (1)

- Není-li konec přenosu:
  - zápis dalšího znaku,
  - posun pointeru.
- Na konci přenosu:
  - zákaz přerušení v 82C55A,
  - zákaz přerušení /IRQ_n v CPU.

Obsluha přerušení od 82C55A (2)

```

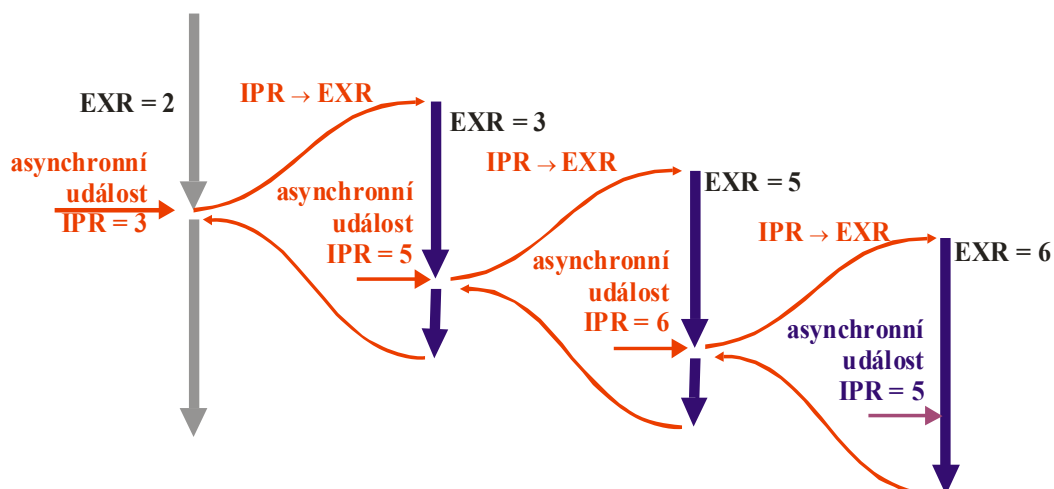
SERV_7:  PUSH      R0                ;ulození R0
         MOV.B     @ER6, R0L         ;dalsi znak
         BNE       LAB01            ;neni konec
;
         MOV.B     #0x0C, R0L        ;0 -> PC6 (zakaz.int.)
         MOV.B     R0L, @CTRL55      ;zapis do 82C55A
         MOV.B     @IER, R0L        ;povoleni/zakaz IRQn
         AND.B     #0x7F, R0L       ;IRQ7 zakazano
         MOV.B     R0L, @IER        ;zapis
;      Zde by měla být indikace konce přenosu operačnímu systému apod.
         BRA       LAB02            ;na konec
;
LAB01:   MOV.B     R0L, @PA55        ;zapis znaku do PA
         INC.L     ER6              ;posunuti pointeru
LAB02:   POP       R0              ;obnoveni R0
         RTE
         ;navrat

```

33

Vnořená přerušení

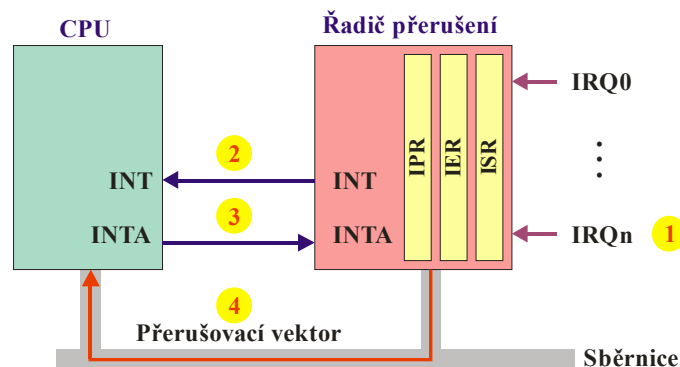
- Obslužný program přerušení je znovu přerušen
  - při akceptování přerušení se nastaví IPR → EXR, tj. další přerušení musí mít vyšší prioritu než právě obsluhované přerušení,
  - po dokončení obsluhy druhého přerušení pokračuje obsluha prvního přerušení.

34

Vnější řadič přerušení

- Vnější řadič přerušení
  - obsahuje masky pro jednotlivá vnější přerušení,
  - řadí vnější přerušení podle priorit.
- Při aktivitě některého IRQ:
  1. Je aktivní IRQ_n.
  2. Je-li IRQ_n v řadiči povoleno, generuje řadič signál INT do procesoru.
  3. Jsou-li v procesoru povolena přerušení, vyšle procesor signál INTA (Interrupt Acknowledge).
  4. Řadič vyšle na sběrnici vektor s identifikací akceptovaného IRQ.

K.D. - přednášky POT

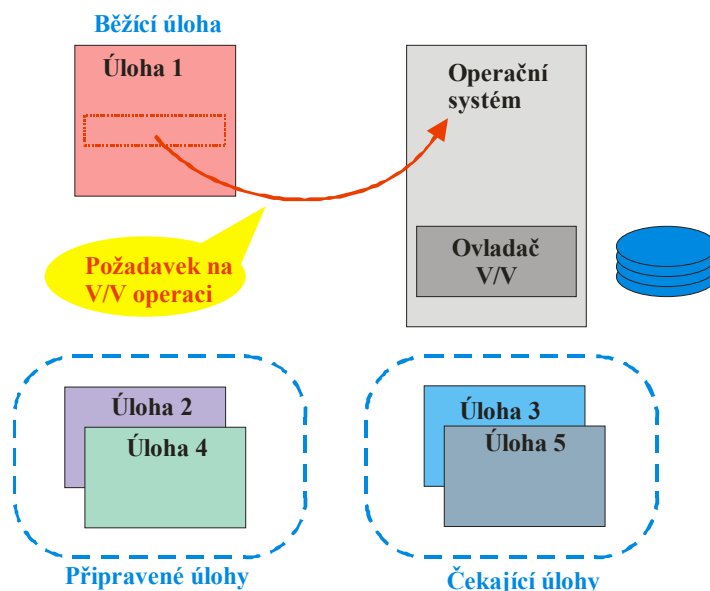
35

V/V operace a úlohy v OS (1)

- V/V operace obvykle řídí ovladače, které jsou součástí OS.
- Úloha musí OS požádat o provedení V/V přenosu (**voláním služeb OS**).

Čekající úlohy: čekají na dokončení V/V operace (nebo na jinou událost).

Připravené úlohy: jsou schopné spuštění, čekají jen na procesor.

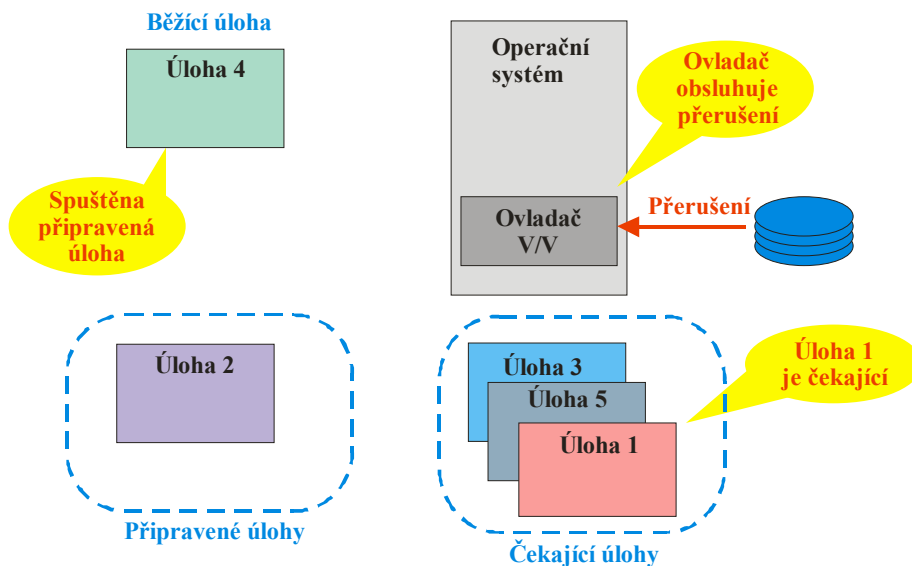

K.D. - přednášky POT

36

V/V operace a úlohy v OS (2)

- Úloha, která čeká na dokončení V/V operace, je zařazena mezi čekající úlohy.
- OS spustí některou z připravených úloh.

V/V operace a úlohy v OS (3)

- Po dokončení V/V operace zařadí OS úlohu mezi připravené.

